

פרק ז'

השכר

בשנת 1957 עלה השכר הנקוב הממוצע למועסק¹ במשק הישראלי ב־9 אחוזים בערך. העלייה בענפים השונים היתה: בתעשייה (כולל חשמל ומים) 11 אחוזים, בבנייה 9 אחוזים בממשלה ובמוסדות הציבוריים 7.5 אחוזים ובחקלאות 6 אחוזים.

אומדן העלייה בשכר העבודה בבנייה מציין רק את השינוי בתעריפי השכר ולא, כמו בשאר הענפים, את השכר הממוצע למועסק. יש יסוד להניח, שלמעשה היתה העלייה בשכר העבודה בבנייה גבוהה יותר.

בניגוד לשנת 1956 לא היתה בשנת 1957 עלייה בשכר היסוד באף אחד מענפי המשק. הסיבות לעליית השכר הכולל היו בהגדלת תוספת היוקר, תוספות הנובעות מהסכמי שכר בשנים קודמות, עליות בדירוג המקצועי, תוספות ותק ומשפחה והתוספות הנובעות מהגדלת התפוקה או הארכת יום העבודה. גם השכר הפנוי—כלומר, השכר לאחר ניכוי מס הכנסה, "יהב מגן" וביטוח לאומי—עלה בשיעור דומה.

מאחר שבחחי העבודה בענפים השונים חלו מעט שינויים, הרי שהיקף התשלומים הנלווים (תוספות סוציאליות) כמעט שלא נשתנה.

סך ההכנסות משכר במשק עלו במשך השנה ב־18 אחוזים בקירוב, שכן הגידול במספר השכירים היה כ־8 אחוזים.

1. הגורמים לעליית השכר

(א) תוספת היוקר. החל בחודש יולי 1957 הועלתה תוספת היוקר בכל ענפי המשק הכפופים להסכם הקולקטיבי של תוספת יוקר צמודה למדד המחירים לצרכן. שיעור התוספת היה 3.2 אחוזים מעל לרמת השכר הכולל של דצמבר 1956. תוספת זו חלה על משכורת חודשית, שהגיעה לשיעור כולל של 500 ל"י, ועל שכר יומי שהגיע עד ל־20 ל"י. מאחר שהשכר בדצמבר 1956 היה גבוה מהשכר השנתי הממוצע של שנת 1956, הרי שעל בסיס שנתי, גרמה תוספת היוקר לעלייה של 4 אחוזים—קרוב למחצית עליית השכר ברוטו.

שנת 1957 היתה השנה הראשונה להפעלת הסכם תוספת היוקר החדש. לפי הסכם זה

¹ שכר זה מחושב עלידי חלוקת סך השכר ששולם לכל השכירים במספר ימי העבודה שלהם, מבלי להתחשב באורך יום העבודה.

תשלום תוספת יוקר חדשה אם מדד המחירים לצרכן בחודש הקובע יהיה גבוה ב־3 אחוזים או יותר מאשר בחודש הקובע האחרון בו שולמה תוספת יוקר. החודשים הקובעים הם יוני ודצמבר של כל שנה. אם היתה עליית מחירים גדולה, כך שבחודשים מארס או ספטמבר יהיה המדד גבוה ב־5 אחוזים או יותר מאשר בפעם האחרונה ששונתה תוספת היוקר, תשלום תוספת היוקר החל בחודש זה, עוד בטרם הגיע החודש הקובע שבא אחריו.

הסכם חדש זה הקטין את רגישות תוספת היוקר לתנודות במדד המחירים לצרכן וגרם לכך, שתוספת היוקר ב־1957 עלתה במידה פחותה מאשר בשנים קודמות.

(ב) זחילת השכר. השכר עלה, משום שבממוצע חל גידול בתוספות המשפחתיות ובתוספות הוותק מחד, ובדירוג המקצועי ובדרגות השכר מאידך. כן חלו עליות בתוספות אוטומטיות אחרות, שאינן קשורות בגידול כושרו המקצועי של העובד ותפוקתו (כגון: פרמיות שאינן תלויות בתפוקה). במשק הישראלי, בו מרובה הקליטה של כוח העבודה על הפליטה, מביאים גורמים אלה לתוספת נקייה לשכר.

(ג) תוספת תפוקה. הכנסות השכירים עלו גם עקב תוספת בתפוקה לעובד. דבר זה מתבטא בשכר גבוה יותר המשולם תמורת שעות נוספות, בתוספת המשולמת על עבודה קבלנית או בגידול הפרמיות לפריז עבודה.

(ד) תוספת שליש. עובדי המדינה, עובדי מוסדות ציבוריים וחלק מעובדי התעשייה קיבלו בשנה זו את יתרת תוספת השכר בשיעור של שליש מהעלייה שהוסכם עליה בהסכמי השכר בסוף 1955 ואשר הוקפאה בשנת 1956. כן הוחזרו באוגוסט 1957 ארבעים אחוז מהשליש שהוקפא בשנת 1956. שתי תוספות אלו הביאו לעלייה ב־3 אחוזים בשכר מקבליהן, והיא שווה לגידול של כאחוז אחד בכלל השכר במדינה.

(ה) עליית שכר מעל לתעריף. בענפים מסוימים חסרו בתקופות גיאות עובדים מומחים ובאזורים מסוימים חסרו גם עובדים בלתי מקצועיים. כדי להשיג עובדים בענפים אלה נאלצו המעבידים להעלות את השכר מעל לתעריפים הרשמיים. דבר זה בא לידי ביטוי לגבי עובדים מקצועיים בתעשייה ובבנייה וכן, בתקופות מסוימות, באזורי הדרום והנגב. העלייה בסך השכר כתוצאה מגורם זה, נאמדת בחצי אחוז מכלל השכר ששולם במשק.

2. השכר כגורם בהוצאות הייצור

מאחר שעם העלייה בשכר חלה גם עלייה בתפוקה לעובד, היתה העלייה בהוצאה על שכר ליחידת תפוקה יותר נמוכה מעליית השכר ברוטו. אם נחסיר את אותה עלייה בשכר הנובעת מגידול בתפוקה, הרי עליית שיעור השכר היתה של 7 אחוזים בלבד.

בקשר לעליית השכר יש לזכור שבשנת 1957 בניגוד לשנת 1956, שרר בדרך כלל תהליך של אינפלציה של ביקוש ולא אינפלציה של הוצאות.

הביקוש הער לעבודה בשנה זו בא על סיפוקו מבלי שהדבר הביא לעלייה ניכרת בשיעורי השכר, פרט למספר מקרים, כגון בבנייה, בחקלאות, בעונות שיא ובאזורים חקלאים ואזורי פיתוח. במשך השנה נמשכו עבודות הדחק, שהעובדים בהן מועסקים רק מספר ימים בחודש,

בשכר יומי הנמוך במידה ניכרת מהמקובל במשק. ניתן איפוא להסיק, שגם אם הביקוש לעובדים היה גדול יותר, אפשר היה להגדיל את מספר העובדים הבלתי מקצועיים במשק, מבלי שיהיה צורך בהעלאת שכרם.

3. השכר בענפי המשק

ח ק ל א ו ת . שיעור הגידול בשכר בחקלאות — 6 אחוזים — היה נמוך מאשר בענפים אחרים, משום שפרט לתוספת היוקר לא השפיעו בענף זה הגורמים לעלייה שנמנו לעיל, שכן רוב העבודות החקלאיות הן עונתיות וחלק ניכר של העובדים אינו מספיק לצבור זכויות סוציאליות. מלבד זאת נוספו בחקלאות עובדי דחק ופועלים בלתי מקצועיים. גידול זה במספר העובדים מביא לעליית האחוז של מקבלי השכר הנמוך בענף זה, ומנמיך את שיעור העלייה הכולל.

ת ע ש י י ה . השכר הממוצע למועסק בתעשייה ב-1957, היה גבוה ב-11 אחוזים מאשר בשנת 1956. שיעור עלייה זה גבוה משיעור העלייה בתוספת היוקר וזחילת השכר. סיבת הדבר היא, בתשלומים המוגדלים לתוספת תפוקה ותוספת שעות, המשפיעים במיוחד בתעשייה.

לוח 1

אחוז הניכויים משכר עובד שכיר (ממוצע) בתעשייה, 1957

סעיף הניכוי	אחוז מסך השכר ברוטו
מס הכנסה	7.5
יהב מגן	1.2
ביטוח לאומי	1.4
סך כל הניכויים של מסים ישירים	10.1
מס אחיד	6.4
קופת תגמולים	4.0
מסי ועד ושוונות	0.3
סך כל הניכויים החברתיים	10.7
סך כל הניכויים	20.8

ה מק ו ר : בנק ישראל.

השכר היומי הממוצע למועסק בתעשייה, 1957
(ל"י)

9.6	ממוצע 1956
10.7	ממוצע 1957
10.1	1957 ינואר
10.1	פברואר
10.4	מארס
10.9	אפריל
10.6	מאי
10.5	יוני
10.5	יולי
10.7	אוגוסט
11.5	ספטמבר
11.3	אוקטובר
10.9	נובמבר
10.8	דצמבר
11.5	אחוז העלייה מממוצע 1956 לממוצע 1957

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בנייה. מדד השכר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מראה עלייה של 8.8 אחוזים בשכר הממוצע היומי של מועסק בבנייה — מ-9.150 ל"י ל-9.950 ל"י.

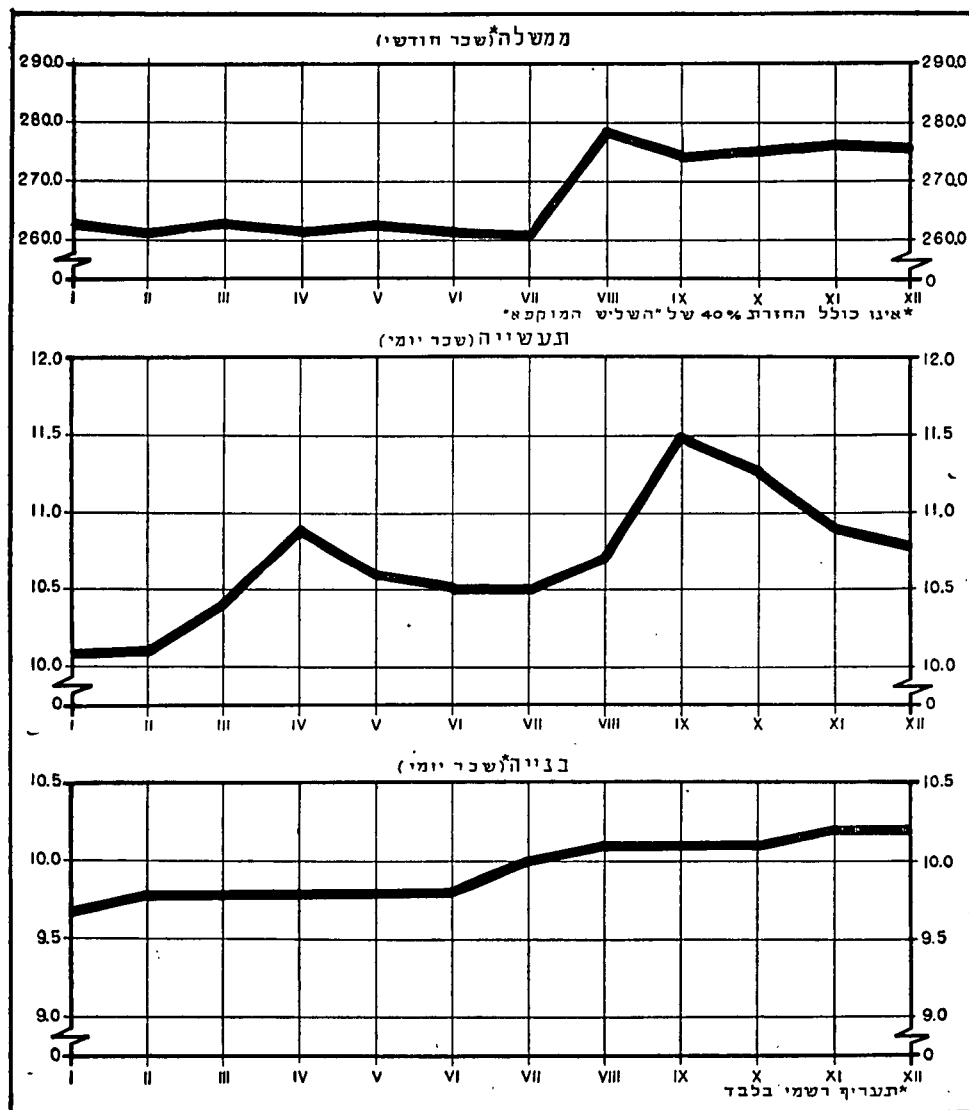
הגאות בענף הבנייה בשנת 1957 הביאה לגידול בביקוש לעובדים, בעיקר לבעלי מקצוע, דבר שהביא לעליית שכרם, שהגיע במקרים קיצוניים עד ל-15 ל"י מעל לתעריף הרשמי של השכר היומי. בתקופות ובאזורים מסוימים עלה אף שכרם של הפועלים הבלתי מקצועיים עד 3 ל"י ליום מעל לתעריף הרשמי.

ממשלה ומוסדות ציבור. מספר העוזבים והנכנסים לשירותים אלה היה נמוך יחסית ומאחר שלא חל שינוי ניכר במספר העובדים, הרי שהשינוי מייצג את השינויים במשכורת הנקובה של העובדים.

כאמור, שולמה החל באוגוסט, משכורת שגדלה על-ידי תוספת היוקר וכן הוחזרו באוגוסט 40 אחוז מהשליש שהוקפא.

השכר החודשי בממשלה והשכר היומי בתעשייה ובבנייה, 1957

(ל"י)

המשכורת החודשית הממוצעת של עובדי המדינה ב-1957 היתה גבוהה ב-6.2 אחוזים מאשר ב-1956 ועם החזרת ארבעים האחוז של ה"שליש המוקפא" הגיע שיעור הגידול ל-7.5 אחוזים. שיעור גידול זה נמוך מאשר בענפים אחרים, אולם יש לראותו בהקשר עם הגידול הרב שחל בשכר עובדים אלה בשנת 1956, לפי הסכמי השכר שנעשו אז.